

עומקא דפרשה

נסיעה במכונית שלא לצורך
בענין העשה והשמור לך
שער הציון

ערש"ק י' אב תשס"ט
אכילה ושתייה מעומד
שינה על גבי קרקע

פרשת ואתחנן - בענין שמירת הגוף והנפש

שינה על גבי קרקע

הרב אשר לוי

ברכות (סב:) בן עזאי או' על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע, וביאר היעב"ץ מפני הצנייה. וכן בגיטין (ע.) ששה העושה אותן מיד מת, והן הבא בדרך ונתייגע, הקיז דם, ונכנס לבית המרחץ, ושתי ונשתכר, וישן ע"ג קרקע, ושימש מטתו. ויש לעי' למה לא הובא בפוסקים ששינה ע"ג הקרקע מזיקה. ועוצ"ב שמצינו שיעקב אבינו ישן ע"ג רקע ורק שם אבנים מראשותיו, וכן א' בל ישן ע"ג קרקע [ש"ך סי' שפז]. והיעב"ץ מאבות (פ"ו מ"ד) שאמרו 'ועל הארץ תישן'. ותי' דהתם לאפוקי שלא ישן במטה כבודה, אך מ"מ לא ישכב ערום וגופו נוגע בארץ אלא בכסותו או ע"ג כסת, כההיא דריש תמיד (כה:). פרחי כהונה איש כסתו בארץ לא היו ישינים בבגדי קדש, אלא היו פושטין ומניחין אותן תחת ראשיהם, ומתכסין בכסות עצמן. ומבואר שאם שוכב בבגדו או ע"ג כר וכסת אין בזה חשש, וא"כ ודאי יעקב שכב בבגדיו.

אולם בבן יהוידע פ"י שלא יניח הכר ששוכב עליו על הקרקע מפני שמושך ליחות [רטיבות] מהקרקע ובפרט ששוכבים ללא בגדים, אלא יניח הכר על המטה שתהא גבוה מהקרקע, וזהו כוונת הגמ' שכב על כל דבר אפילו על עצים ואבנים שאינם במישור או ע"ג מטה מקולקלת שצער זה עדיף מקרקע המזיק ליסודות הגוף. ומשמע שכל שכיבה על הקרקע מסוכנת גם בכר וכסת כיון שמושך רטיבות מן הקרקע.

ובב"ב (נג:.) מבואר שהמציע מצעות בנכסי הגר קנה. וביארו הראשונים שצריך לשכב ע"ג המצעות כדי שיהנה מגוף הקרקע, והא דנקט מצעות משום שצריך שיהא דרך הנאה ואין נהנה בלי מצעות, שע"ג קרקע ממש לא נהנה ולא קנה. ובתוס' ר"ד הוסיף, כדאמר ר' אל' תשכב בטחב" והוא מספרא (ריש אחרי מות) היה ראב"ע או' מלה"ד לחולה שנכנס אצל הרופא, א"ל אל תשתה צונן ואל תשכב בטחב וכו' וטחב הוא קור, כ"פ הערוך, ויש שפ"י לחות. ותמה הברכת יעקב (שור ברכות שם) למה לא הביא הגמ' זידן ודגיטין שמפורש שאין לישון ע"ג קרקע, ועוד ששם מיירי בחולה ומנין לכל אדם, וצ"ע.

ובירושלמי (ביצה א, ז) תני רבי ישמעאל ברבי אומר אבנים שישבנו עליהן בנערותינו עשו עמנו מלחמה בזקנותינו [פ"י הקה"ע] שהאבנים מקררות את הגוף לכן נחלש גופינו בזקנותינו] וכן ר' יונה צוה לחברים שלא ישבו על האצטבאות החצונות של בהמ"ד שהם צוננין ומקררין את הגוף. הרי מבואר שגם לישב ע"ג דבר קר מחליש הגוף וא"כ אמאי בן עזאי אמר רק שלא לשכב. ויש לחלק בין אבנים שהם קרות יותר ולכן אפילו ישיבה מזיקה משא"כ קרקע אינו מזיק רק בשכיבה. אולם י"ל דבבן יהוידע כתב שישכב על אבנים ולא ע"ג קרקע. י"ל שהוא מיירי לשים את הכר וכסת על אבנים ולא ע"ג קרקע מפני הלחות, ולכן כיון שיש דבר חוצץ אין חשש באבנים רק בקרקע מפני הרטיבות.

ובשפ"א פ"י שאפילו ששכיבת קרקע גרועה אעפ"כ לא יבטל מהתורה, ורק שיניח דבר מה מראשותיו שלא ישן ממש ע"ג קרקע כיעקב שהניח אבנים. וצ"ע דמה מועיל האבנים הרי הם רק לראש, ואם ישן כולו ע"ג אבנים הרי קררי טפי כבירושלמי.

אכילה ושתייה מעומד

הרב יצחק לסיצין

בגיטין ע. שלשה דברים מתיזין (נ"א מתישין) גופו של אדם, ואילו הן, אכל מעומד ושתייה מעומד. וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מדעות ה"ג בהנהגות הבריאות. וצ"ע מה שבבאה"ט (או"ח קע טז) וקשו"ע (מב ב) נקטו שלא יאכל מעומד ולא ישתה מעומד, מהלכות מוסר שבסעודה.

וי"ל שמתישין גופו רק באכילה ושתייה מרובה מעומד. ומדרך ארץ הוא שאפי' מעט לא. ועי' תוס' שבת י"א: ד"ה ואם, [ודף צב, ד, ה המוציא] שדרך לילך מרה"י לרה"י כשאוכל מאכל שרפיו, והרי זה בעמידה. ולהנ"ל א"ש שהוא שיעור מועט שאינו מתיש גופו, וגם משום דרך ארץ אין קפידיא כשנעמד כשהאכל כבר בפיו ולא ניכר.

ועי' פסקי תוס' סוטה אות י' ושטמ"ק זבחים טז. אות כ' בתירוץ א', דמשום שאין ישיבה בעזרה, קק"ד נאכלים מעומד. ואולי י"ל שהיה כל א' אוכל מעט דאינו מתיש גופו, כביומא ל"ט א' כל בהן שמגיעו כזית יש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותיר. אך כשנשתלחה מארה שלא היו שבעים ממקצת, מסתמא היו אוכלים כל א' הרבה מהמנחות והקורבנות כדי לשבוע.

ושמא שאני בשר קרבנות ומנחות שהיו נבלעים באברים כמו המן כברו"ח אבות ג' ג' דנעשו המאכלים רוחניים ואי"ז מתיש הגוף. אך עי' יומא ע"ה ב' דלר"א בן פרטא, לאחר שברחו לא היה המן נבלע באברים, ואפשר צלח מאן דפליג עליה בהא, אלא שלא רצו הפס' ויתד תהי' לך בלאחר שסרחו שנתלוננו ואמרו בלהם הקלקול (במדבר כא ה), שהיה זה רק בשנת הארבעים אחרי מות אהרן. וא"כ י"ל דמאז גם הקורבנות אין נבלעים, ולכן נעשו חולי מעיים מבשר הקרבנות כבירוי שקלים פ"ה ה"א.

וי"ל דכיון שכך הוא הדין שאין ישיבה בעזרה ומצוה לאכול בעמידה, שלוחי מצוה אינם ניזוקין. וגם אינו פגם בדרך ארץ כשמצותו בכך, כדמצינו במשנ"ב בע"ד ו' מגמ' שבת קי"ז ר' דכשבוע בשבת פרוסה גדולה מחביבות המצוה לא מיחזי כרעבתנותא. ועי' ביאה"ל תרל"ט א' ד"ה ואל.

ועי' תוס' יומא (כה. ד"ה אין) דס"ל דהותר לישב בעזרה לאכול קק"ד משום דצורך עבודה היא לכפר, א"נ משום דבאכילת קדשים כתיב בהו למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין והיינו מיושב. ובגליוני הש"ס שם ביאר דבעמידה אינו אכילה גדולה כי מתיז גופו כבגיטין. וק"ק דלכאו' מה שדרך גדולה היא לאכול מיושב היא גם באכילה מועטת שאינו מתיז גופו. במשנ"ב נזכר זה רק אצל הבדלה (רצו ו), ושתיית הכוס תהיה בישיבה דאין שותין מעומד לכתחילה, עכ"ל, וצ"ע במה שכדומה רגילים לשתות הכוסות בחופה מעומד.

שאלה: האם מותר להרבות בנסיעות במכונית לדבר הרשות, או שמא הדבר אסור, מפני שבכל נסיעה יש חשש של סכנה, דהרי אין יום שאין בו תאונות דרכים ר"ל, ואם כן אולי יש בזה חשש של ונשמרתם?

תשובה: באגרות משה (ח"מ ח"א קד) דן אם מותר להתפרנס מדבר שיש בו חשש סכנה רחוקה של אחד לכמה אלפים, והשיב שיש להתיר, דהא מפורש בב"מ (ק"ב) על קרא דואלוי נושא נפשו מפני מה נתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו, אלמא דמותר להתפרנס אף כשאיכא חשש סכנה באופן רחוק. והוסיף האג"מ דממילא מוכח מכאן דאף כשיש חשש שיהרוג אחרים באופן רחוק כזה, מותר, דמאי שנא מחשש דליהרג בעצמו דגם להרוג את עצמו יש איסור לא תרצח, ומ"מ מותר לצורך פרנסה, א"כ גם בחשש סכנת אחרים נמי יש להתיר בחשש רחוק כזה, וגם אם לא נימא כן לא היה רשאי בעל האילן לשכור אותו. וסיים האג"מ: אחר זמן הראו לי שבנוב"י (תנינא י"ד ס"ג) ג"כ פסק כן לענין להתפרנס מצידת חיות, והנאני.

והנה הנוב"י נשאל האם מותר ליהודי להתעסק בציד חיות. והשיב שהציד לשם שעשוע יש בו [נוסף לשאר האיסורים] איסור מצד ונשמרתם מאד לנפשותיכם. ומי לנו בקי בצידה יותר מעשו שהכתוב מעיד עליו 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה' (בראשית כה, כז) ובכ"ז אמר על עצמו 'הנה אנכי הולך למות' (שם לב), ופי' הרמב"ן שהפירוש הפשוט שעשו סיכן עצמו כל יום בין גדודי חיות ומעתה, איך יכנס עצמו איש יהודי למקום גדודי חיות רעות. אלא שצייד עני העוסק בצידה למחייתו התירה התורה, כמו שמותר לסוחרים לעבור אורחות ימים בגלל הפרנסה. והתורה אמרה 'ואלוי הוא נושא את נפשו' (דברים כד, טו). ואח"ל (ב"מ ק"ב). מפני מה עלה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה, לא על שכרו? אבל מי שאין עיקר כוונתו למחייתו, ומתאוות לבו הוא הולך למקום גדודי חיות, עובר על ונשמרתם מאד לנפשותיכם.

והנה יש מי שהעיר, שיש חילוק בין הפסק של הנוב"י לבין הפסק של האגרו"מ, שבנוב"י משמע שמותר אף להכנס לסכנה גדולה, וכמו שאמר עשו הנה אנכי הולך למות, ואילו האגרות משה התיר רק סכנה רחוקה. אמנם יתכן שיש לחלק בין סוגי הפרנסה, שהאג"מ נשאל לגבי פרנסה ממשחקי כדור, שזהו פרנסה מדבר שאינו מישובו של עולם, ואין בו כל תועלת לעולם, וע"ז כתב שמותר אם יש בו רק סכנה רחוקה. משא"כ הנוב"י מיירי בצייד שעוסק בצידה לצורך פרנסתו, והוא לתועלת וי"ל דבכה"ג מותר גם בסכנה גדולה יותר.

עוד העירו על דברי האגרו"מ שכתב שמותר להכנס לסכנה רחוקה של חשש קטן מאחד מאלף לצורך פרנסה, ומשמע שלא לצורך סכנה אסור. וסכנה שהיא פחותה מאחד מאלף, אינה נחשבת כלל לסכנה, וכמ"ש הרמב"ן והמאירי ובמג"א (ש"ל, ג, ס"ג, ע"ב המ"ב שם ס"ק) בשם המגיד משנה (הל' שבת ב"א ד"ה וכל) שכאב היולדת הוא דבר טבעי ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה. וכך כתבו רבותינו על שממית שאחת מאלף לא ממיתה לכן אין הורגים אותה בשבת (יעוין מג"א ש"ט, כג), ואם כן מותר להכנס לסכנה כזו אפילו שלא במקום פרנסה.

ונראה ליישב את דבריו עפ"י מ"ש החזו"א וז"ל: (ח"מ ליקוטים יח, ב) ונראה דכל גג אינו בכלל המכשולות, שאין היזיקו מצוי כל כך, שהעומד על הגג זכור בטבעו להזהר וגם הוא מנהגו של עולם, וכמו שמותר לעלות באילן, ומותר לעלות לבנות הגגין והעליות בלא מעקה סביביו, וכדאמר בב"מ (ק"ב). מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה וכו', אלא שבגג בית דירה חדשה תורה מצוות מעקה... וי"ל בדרך קצרה דכשטנו עומדין על עליה יחידית, אין חושבין הדבר לסכנה, רק כשהנידון על התמידית נחשב לסכנה, וברור שא"א להזהיר, הוא שאלה תמידית בטבעה, אבל בגג שהעולה יודע להיזהר אין כאן ענין תמיד, יעו"ש.

הרי לפנינו שיש חילוק בין דבר תמיד לבין דבר מזדמן, דבדבר מזדמן אם אפשר להזהר, אין זה נחשב לסכנה, משא"כ אם זה קבוע, יש לחשוש לסכנה. וא"כ המתפרנס מדבר שיש בו חשש סכנה רחוק, אבל הוא כל שבוע מתעסק בזה, הרי שבצירוף כל הפעמים יש כאן חשש גדול של סכנה, דאמנם בכל פעם אין חשש סכנה גדול, מ"מ בסך הכל יש סכנה.

ולפי"ז יתכן לומר שאף מי שנוסע במכונית, יש בזה חשש סכנה רחוק, אכן אם הוא יסע באופן חד פעמי, מותר ליסוע אף לצורך דבר הרשות, מפני שהחשש סכנה הוא פחות מאחד מאלף, וכן אין זה סכנה תמידית, דמרוב הסכנות אפשר להישמר. אך אם נוסע לצורך רשות באופן קבוע, יש לחשוש לסכנה אפילו שהיא סכנה רחוקה. אמנם כ"ז דוקא אם נוסע לדבר הרשות, אבל אם נוסע לצורך פרנסתו, או לצורך מצוה, פשוט שמותר להסתכן לצורך כך, כל שאינו סכנה גמורה. [ויעוין בספר משנת פיקוח נפש ע"ז שהביא שמרן הקהלות יעקב אמר שהנסיעות במכונית הן בחזקת סכנה משום תאונות דרכים המצויות, ואסור ליסוע כי אם לצורך, ולמשנ"ל י"ל שזהו מנהג חסידות, אך מעיקרו הדבר מותר].

הרמב"ם פ"א מהל' רוצח ושמו"נ ה"ג כתב וכל המניח גגו בלא מעקה בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנ' ולא תשים דמים בביתך, ובה"ד כ' אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וכו' חייב לעשות להן חוליה גבוהה עשרה טפחים או לעשות לה כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות, וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שני השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסירו והניח המכשולות בטל מ"ע ועבר על לא תשים דמים.

ולכאורה צ"ע דהרמב"ם בה"ג לא כתב כלל מהאי מ"ע השמר לך אלא רק דעובר במ"ע דמעקה ובלאו דל"ת דמים, ובה"ד גבי שאר מכשולות כתב דעובר במ"ע השמר, וצ"ע אמאי לא כתב בה"ג דכל המניח גגו בלא מעקה ביטל נמי מ"ע השמר לך, וכבר עמד ע"ז במנ"ח (תקמ"ו), וכן צ"ע דהא בב"ק טו, א אמרינן בברייתא מנין שאסור לאדם לגדל כלב רע בתוך ביתו ולהעמיד סולם רעוע, ת"ל לא תשים דמים, ולא נזכר בברייתא הך עשה השמר לך וגם לזה רמז במנ"ח שם.

והנה הקשו בתוס' קדושין לד"ה מעקה (וכה"ק הראשונים) בהא דאמרינן בגמ' דמעקה הוי מ"ע שלא הז"ג תיפול דאיכא לאו דל"ת דמים ולכך נשים חייבות אף אם מעקה הוי מ"ע שהז"ג, וכתבו תוס' וי"מ דמ"מ איכא נפקותא כשיהיה לאשה לקיים מצות עשה דאי הוה אמינא דנשים פטורות מעשה דלאו הזמן גרמא כמו כן יהיו פטורות מן הלאוין דאיכא למימר דאתי עשה ודחי לא תעשה, אבל כשהן חייבות בעשה דלאו הזמן גרמא אז לא יבוא עשה אחר וידחנו דאין עשה דוחה לת"ת ועשה עכ"ד, ואי נימא דס"ל לתוס' דאיכא עשה השמר א"כ דל מהכא עשה במעקה הא איכא עשה השמר ולכך נשים חייבות במעקה, ולכאורה י"ל דגם מעצם קו' תוס' יש להוכיח כן דאמאי לא הקשו דל מהכא מ"ע דועשית מעקה הא איכא עשה השמר לך ולכך נשים חייבות במעקה. אמנם י"ל דאינו ראייה מתוס' ומה דאמרינן בגמ' נשים חייבות במעקה, הוא הן משום מ"ע דמעקה והן משום השמר לך וע"ז קאי קו' תוס' דל מהכא מצות עשה דמעקה והשמר לך הא איכא לאו.

ובעיקר הדבר דהרמב"ם לא הביאו בה"ג גבי מניח גגו בלא מעקה כתב במהר"ם שיק (סה"מ תקמ"ז) דמצות מעקה הוא בכל אופן אפי' אם אינו רוצה לשמש על הגג אפ"ה מצוה הוא עליו שיעשה מעקה לגגו, וא"כ לא קשה שנילף מהשמר לך ושמור נפשך דכולל כמה מיני סכנות דשם מיירי בהולך למקום סכנה ויודע הוא ששם מקום סכנה אבל מצות מעקה הוא אפי' לא יעלה על גגו מעולם וא"כ ליכא למילף מפסוק הנ"ל עכ"ד.

ובאופ"א י"ל דבהשמר לך ליכא חיוב לעשות מעקה רק שצריך לעשות שמירה, וכשעושה שמירה באופ"א שלא ע"י מעקה כגון שומר וכדו' סגי, וא"כ הלא הרמב"ם כתב בה"ג דכל המניח גגו בלא מעקה ביטל מ"ע ומשמע דאף ע"י שמירה באופ"א ביטל מ"ע, ולכך לא כתב הרמב"ם מ"ע השמר רק גבי שאר מכשולות משא"כ במעקה אף שאיה"נ אם לא עשה שום שמירה עובר אף בהשמר מ"מ אם עשה שמירה שלא ע"י מעקה אינו עובר בהשמר אף ביטל מ"ע דמעקה.

ובאמת דלכאור' נ"מ טובא אי חייבים במ"ע השמר לך דהנה איכא נ"מ טובא בין מ"ע דמעקה ללאו דל"ת דמים, ואי איכא מ"ע השמר איכא נ"מ בכל המקומות דפטורים ממ"ע דמעקה כגון ביהכ"נ ובית שאין בו דע"ד וחייבים בלאו דל"ת דמים דאי איכא מ"ע השמר איכא נ"מ א) מה דכתבנו לעיל לגבי עשה דוחה לת"ת, ב) מצוה בו יותר מבשלוחו דהוא רק במ"ע, ג) לגבי שליחות עכו"ם, ה) לענין ברכה, [אמנם כבר כתב בח"א דעל מ"ע כללית אין מברכים]. ו) לענין מ"ע צריכות כונה, ז) לענין בזוי המעקה, ח) מצד מ"ע דמעקה בעינן דבכל רגע יהיה מעקה בביתו משא"כ מצד השמר לך, [ואפשר דמש"כ הח"א הנ"ל דאין מברכים על עשה כללי, שייך נמי האי סברא בחלק מהדינים הנ"ל ויל"ע].

ועוד י"ל בכונת הרמב"ם דבהשמר לך ליכא כלל חיוב לעשות מעשה למנוע המכשול, אלא דהוא חיוב על האדם שלא להעמיד עצמו במקום סכנה הן ע"י הסרת המכשול והן ע"י שמירה ממנו, וכן נראה מדויק ל' הרמב"ם שכי' כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנאמר השמר לך, והיינו דבהשמר לך כתיב או להסירו או להשמר ולהזהר, ואי"ז חיוב דוקא לעשות מעקה ולכך לא הביאו הרמב"ם בה"ג, ולכך גם לא הביאה הברייתא בב"ק העשה השמר, דהתם איירי היכא דהוי מכשול דחייב להסירו כגון כלב רע וסולם רעוע, אלא דמסוף דברי הרמב"ם שכתב ואם לא הסירו והניח המכשולות המביאין לידי סכנה ביטל מ"ע, ולא כתב ולא נזהר צ"ע דמשמע דהוא דוקא ע"י הסרת המכשול, ואפשר דכונתו בזה בדבר שאפשר שלא יזכור להזהר בזה אז הוא דוקא ע"י הסרתו משא"כ בכל מכשול סגי שיזהר וצ"ע.

מקור מצות שמירת הנפש

כתיב בפר' ואתחנן (ד,ט) "רק השמר לך ושמור נפשך מאוד", וכתוב (ד,טו) "ונשמרתם מאד לנפשותיכם". וב' המקראות הובאו בברכות לב: לענין שמירה מסכנה במעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך ובא שר אחד וכו' ע"י ש. המהרש"א הק' דקראי לא איירי בזה אלא בשכחת התורה, [עיי' אבות פ"ג כל השוכח ד"א ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו שנה' השמר לך]. ושלא נאמין בתבנית פסל. וכע"ז במנ"ח תקמו וכ' דצ"ל דהו"ל קבלה דקאי על שמירת הגוף. [ולפי"ד הרשב"ץ לק"א ש"ן].

אכן הרמב"ם בהל' רוצח ושמירת הנפש (יא,ד) כ' וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מ"ע להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך. [וכן בחו"מ תכונ]. אך החרדים (פכ"ו כה) כ' לגבי שמירה מסכנה באכילה דהמקור מונשמרתם לנפשותיכם וכ"כ הנוב"י (תנינא יו"ד י) והחת"ס (ע"ז לא).

והרשב"ץ בזהוהר הרקיע (רצא) הביא את שניהם, השמר לך ושמור נפשך וכו' זו אזהרה לענין שמירת הנפש והוכפלה עוד ונשמרתם מאד לנפשותיכם. וכן בלבוש יו"ד קטז,א. וכ"כ החרדים (פכ"ד טז) לגבי מקלל עצמו דנכפל הלאו בתורה.

ועי' כלי יקר בפר' דהשמר לך קאי על שמירת הגוף, ושמור נפשך מאוד קאי על שמירת הנפש. ועי' העמק דבר.

עי' חינוך תקמו שכלל כל עניני שמירה מסכנה בתוך מצות מעקה. ובזהוהר הרקיע לרשב"ץ כ' דאפשר ששמירת הנפש לענין גילוי, הוא בכלל ולא תשים דמים בביתך. ועי"ע בערוה"ש יו"ד קטז שהביא ע"ז הפס' ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש.

שמור נפשך - לאו או עשה

בד' הרמב"ם מבואר דהוא מצות עשה להשמר מכל סכ"נ שנאמר השמר לך ושמור נפשך. וכ"כ השו"ע (ח"מ תכונ). אבל הרשב"ץ (זהוהר הרקיע רצא) כ' דהוא לאו, שיש בס' זה שתי אזהרות - שמירת הנפש ושכחת מעמד הר סיני, ושתיהן נמנות בלאו אחד. [ולשיטתו הוא ממנין המצוות]. וכ"ד החרדים שמנאה בכלל מצוות ל"ת מן התורה (פכ"ו כה). [וכן לגבי מקלל עצמו בפכ"ד טו-טז]

וראיה לשיטתם משבועות לו. דהמקלל עצמו עובר בל"ת מהאי קרא דהשמר לך דכ"מ שנה' השמר פן ואל הוא ל"ת. ועי' מנ"ח (תקמו) שיישב ד' הרמב"ם, ועי' עונג יו"ט (צד ד"ה ועוד) דד' הר"מ דהשמר הוי מ"ע.

מה"ת או מדרבנן

דעת הרשב"ץ והחרדים כנ"ל שהוא לאו דאורייתא, וכ"מ בקרי"ס, וכ"כ להדיא הלבוש (ח"מ תכונ,א) שעבר על איסור דאורייתא דכתיב השמר לך. וכ"כ בנוב"י (יו"ד י ד"ה ומעתה) דהמהלך במקום סכנה עובר בד"ת דונשמרתם. והחת"ס הנ"ל דכל סכנתא הוא איסור דאורייתא. ועי' דרכ"ת יו"ד קטז,ג.

אך רבינו ירוחם (נט"ו סוף ל) כ' דהעובר על מה שאמרו משום סכנה מכין אותו מכת מרדות שעבר על דברי חכמים. ועי' לבוש יו"ד קטז,א דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא, והדרכ"ת קטז הק' מהלבוש בחו"מ שהאיסור מדאורייתא, ועי' דברי מלכיאל ח"ד סב בד' הלבוש דהוא רק דרבנן משום דאין כאן ודאי סכנה אלא חשש סכנה.

ובדעת הרמב"ם כ' הב"י יו"ד סו"ס קטז לב' הצדדים, ועי' דברי חמודות ברכות (פ"ג אות פד) ותבו"ש (יג,ב) שכי' שהוא מדרבנן.

גדר האיסור

המרחשת סי' כ חקר אם דבר האסור משום סכנה הוא כאיסור תורה ומוזהר עליו מצד הדת, או שהוא ענין מוסרי לבד ואיסורו מצד יישוב העולם וקיום רצון הבורא. ועי"ש דתלה זה בב' תירוצי הב"י ביו"ד קטז אם האיסור מדאורייתא או מדרבנן.

ועי' דברי מלכיאל (ח"ד סב ד"ה וע"ד שבשר) שדעתו דאכילת דבר סכנה אינו כאכילת איסור, [כיון שאינו איסור עצמי]. וכ' לפי"ז שאם יודע איזה רפואה לזה ודאי שמוותר לאוכלו.

חומרת האזהרה

כ' הבאר הגולה בסוף חו"מ (תכז,צ) נלע"ד הטעם שהזהירה תורה על שמירת הנפש, הוא מטעם שהקב"ה ברא את העולם בחסדו להטיב לנבראים שיכירו גדולתו ולעבוד עבודתו בקיום מצוותיו ותורתו... והמסכן את עצמו כאילו מואס ברצון בוראו ואינו רוצה לא בעבודתו ולא במתן שכרו, ואין לך זלזול ואפקירותא יותר מזה. ועי' ליקוטי אמרים לח"פ פ"ג.

ולא שייך בזה בטחון כמו שהאר"ך החינוך (תקמו) בחובה להשמור לבל יקרנו מות בפשיעותינו ולא נסכן נפשותינו על סמך הנס. עי"ש ובמס"י פ"ט. והגר"א פי' בזה הפס' במשלי (יד,טז) "חכם ירא וסר מרע, וכסיל מתעבר ובוטח". שהחכם ירא מהמכשול שלא יבוא לידי דבר רע, אבל הכסיל הולך בדרך סכנה ובוטח בה' שלא יבא לידי רע, והוא בטחון הכסילים, כי מי מכריח אותו לילך במקום סכנה.

שומר פתאים ה'

אי' בגמ' דסכנה דדשו ביה רבים מותר משום שומר פתאים ה' [שבת קכט: ויבמות יב: ועב. ועוד]. ועי' ריטב"א ביבמות עב. דמשמע שלכתחילה אין לסמוך ע"ז. וכ"מ בתורה"ד (ריא) ועי"ש דאינו שייך בת"ח שיועד ומכיר בסכנה.

הדברי מלכיאל (ח"א ע) כ' שבכל מקום שהזכירו הך דשומר פתאים, הכוונה שבדרך הטבע רחוק מאוד שיבא לידי סכנה עי"ז, וכמו לעבור בספינה בים בודאי יש חשש סכנה יותר מביבשה כידוע, ומ"מ מותר. וכע"ז כ' הבנין ציון (קלז) דאזלינן בתר רובא כמו לענין איסורא, דאל"כ איך מותר לירד לים. וכ"כ בשו"ת שם אריה (יו"ד סוס"י) שבדבר שהוא מנהגו של עולם ודרך הכרח אין לחוש, אכן כ' דשלא לצורך [כגון לשוטט בעולם לראות דברים חדשים] ראוי להרחיק. ובנוב"י (יו"ד י) משמע דהיתר לעבור בים הוא רק לצורך פרנסה, אבל בלא זה אם הולך במקום סכנה הרי"ז עובר על ונשמרתם.

ועי' קו"ש כתובות (קלו) שהק' אמאי ספק סכנה דוחה שבת ולא סמכינן על שומר פתאים, וביאר דכשבידו להזהר אינו בכלל פתאים, והא דשומר פתאים הוא רק במנהג דרך ארץ דכיון שאינו חייב להמנע הוי כאילו אין בידו לשמור עצמו.

ספק סכנה וביטול ברוב

נפסק בטוש"ע יו"ד קטז,ה שיש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור. וכ' המהר"ק (ד) דחשש סכנה עשאוהו כודאי, וראייתו מב"ב ז. דכופין לבנות חומה וכו' א דהוא רק חשש סכנת גנבים ולסטים. ועי' פמ"ג אור"ח א"א ב דאף לשי' הר"מ דמדאורייתא ספיקא לקולא מ"מ מודה דספק סכנה מה"ת לחומרא. ועי' תפא"י חולין (ג,ה) דבסכנה אסור גם ספק ספיקא, והוכיח מיומא פג. דמפקחין הגל בשבת אפי' בס"ס אם חי ואם הוא ישראל. וכ"כ הפמ"ג (מ"ז) באו"ח ד,י ובקעג.

כ' האו"ה (כג,ז) בשם המרדכי דדבר של סכנה בטל בששים וגם ביבש בעי' סי' [ולא סגי ברוב]. והדרכ"מ יו"ד קטז תמה ע"ז והוכיח דחיישינן אפי' ביותר מששים. וכ"כ הט"ז (ב). ועי' בפת"ש שם (ג) שהביא מהח"ו"י ועו"פ להקל דמתבטל בס' וטעמים דכיון דיוצא הטעם ע"י הביטול ממילא אזלא הסכנה.

והחת"ס בע"ז (ל. ד"ה משום) כ' דכיון דחמירא סכנתא מאיסורא אפי' באלף לא בטיל [ביבש, אבל בלח כיון שנתבטל בס' הרי כלה והלך לו]. אכן עי' בתשו' החת"ס יו"ד קא דהעיקר להקל דבטל בס' וצ"ע.

שמירה מסכנות שהזכירו בגמ'

הפר"ח ביו"ד קטז הביא את כל עניני סכנה שהזכרו בגמ'. אכן הרמב"ם והשו"ע השמיטו את רובם, עי' ביו"ד קטז ובח"מ תכז. ויש שביארו עפ"י דברי המהרש"ל ביש"ש (חולין פ"ח יב) דכיון שיש שינוי במקומות ובזמנים ייש חרם הקדמונים שאין לסמוך על רפואות שבתלמוד, וגם רוחות לא מצויים [כמו זוגות] וחיישינן רק לכשפים והיזקות שבגופו. ויסוד הדברים בתוס' מו"ק (יא. ד"ה כוויא) דנשתנו הרפואות שבש"ס שאינן טובות בזה"ל.

ועי' מג"א קעג,א דבזה"ל אין סכנה בבשר ודגים, דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שבזמננו אינם מזיקים. אך השבו"י (ח"ג ע) כ' דאין לסמוך על המג"א בזה דספק סכנה, ועי' שד"ח (ח"ג 94) שהביא משו"ת מהר"ם שיק יו"ד רמד דכיון שיש חזקה מימי חז"ל שהוא סכנה, א"א לבטל החזקה על סמך נסיון וחקירה [שהוא מדין רוב, ולכן בדבר דחיישינן למיעוט מוקמינן אחזקה].

ובדברי מלכיאל (ח"ב נג,ב) נקט דכל מה שנה' בגמ' כסכנה אינו איסור אכילה, אלא היא מצוה כללית שישמור כ"א את עצמו ממה שיכול להזיק לבריאותו, והכל לפי המקום והזמן.

שמירת הבריאות

יל"ע בכל מה שמועיל לבריאות כגון אכילת פת שחרית (ב"מ קז:). אם מקיים בזה המ"ע ואת"ל דמקיים, אם מבטל כשאינו אוכל. ולמ"ש החרדים (לעיל) דהוא לאו, לכאור לא שייך בקו"ע.

ומהרמב"ם משמע דאינו בכלל, שהרי בהל' רוצח הביא רק עניני סכנה, ואילו שמירת הבריאות הביא בהל' דעות "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא" ולא בתורת איסור. ונראה משום דשמור נפשך הוא רק בעניני סכ"נ, כמ"ש בפ"י"א ה"ד. אך הריטב"א בשבועות (לו. ד"ה דכתיב) כ' שבכלל הלאו דהשמר לך, שלא יאכל ולא ישתה דברים הרעים. וכ"כ בשו"ע הגר"ז (שמירת גו"י יד) שכי' להזהר בגופו שלא לאבדו לא לקלקלו ולא להזיקו.

ולאיך גיטא יל"ע בכל מה שמוזק לבריאות אבל אינו סכ"נ אם עובר בזה בהשמר לך וכו'. ובאמת דעת הדברי מלכיאל (ח"ב ג) דאסור לאכול דבר המזיק לאיזה מחלה אע"פ שאין בה סכנת נפשות. ועי' קריינא דאגרתא ח"ב כט, וחשו"קי חמד שבת קח. בשם הגרי"ש"א.

תגובה לגליון נ"ג בענין רחיצה בערב שבת חזון

במה שכתב הרב אהרון קסלר שיחי' ליישב דעת הרמ"א שהתיר רחיצת פניו, ידיו ורגליו, בע"ש חזון, ולא התיר כל גופו, אעפ"י שהרמ"א גופיה ס"ל דמצוה לרחוץ כל גופו, דס"ל לרמ"א דדין רחיצת פניו יו"ר שזה ניכר, הוא מצד "כבוד" שבת, ומשא"כ כל גופו הוא מדין "עונג", ולכן דרחיצת כל גופו לא שייך לומר שאינה רחיצה של תענוג, הנה עצם דבריו הם נחמדים ערבים ומתוקים מאד, ובכ"ז יש להעיר בזה.

א. דלדבריו נמצא דהרמ"א לא ס"ל מה שהביא מהגר"א והגר"ח דעונג הוא בשבת עצמה, וכבוד הוא בערב שבת, דהא רוחץ כולו בערב שבת, וא"כ שייך דין עונג אף בערב שבת. [ואף ד"ל דהא"נ, מ"מ תו אין כ"כ הכרח שרש"י - שכתב שרחיצה היא בשבת עצמה - חולק על הרמב"ם וס"ל דרחיצה הוא מדין עונג].

ב. וביותר יש להעיר דעיקר חידושו - דכיון שרחיצת כל גופו הוא מדין עונג, ל"ש לומר שאינה רחיצה של תענוג, ולהתיר - וקשה, דהא אף להצד שרחיצת כל גופו הוא מדין עונג, אין הכוונה שבשעה שרוחץ יש לו עונג, דהא מצות כבוד ועונג הוא רק בשבת עצמה, אלא שרוחץ כדי שבשעה שתכנס השבת יהיה לו עונג, ופשוט, וא"כ בשעה שרוחץ אינו מתכוון לרחיצת תענוג אלא לרחיצת מצוה שזה התיר הרמ"א גבי פניו יו"ר, ומאי אכפת לן שטעם דין רחיצה זו הוא משום עונג שלאחר מכן, ופשוט, ולא דמי כלל למה שהביא מרבינו אברהם מן ההר גבי מודר הנאה, דהתם יש לו הנאת הלימוד בשעת השימוש בספרים, ומשא"כ הכא העונג הוא אח"כ וכנ"ל, וא"כ עדיין צ"ב מה שהקשה, מ"ש כל גופו, מפניו"ר, [ואולי י"ל דעיקר החיוב שזה פיר"ר התירו דכיון דמצוה גמורה היא אי"ז רחיצה של תענוג אלא של מצוה, ומשא"כ רחיצת כל גופו דאינה חיוב אלא למצוה - וכדמשמעל' הרמ"א - אי"ז בכלל רחיצה של מצוה שהתירו. (דהיינו דלא סגי שאינה רחיצה של תענוג, אלא צריך שיהיה ג"כ רחיצה של מצוה, וכד' הגר"א, וזה דוקא במצוה וחיוב גמור ונפק"מ בזה לכאור' לטובלים כל יום קודם תפילה, ועיי"ן)].

יצחק אייזיק פרלמוטר
כולל פוניבז' - שד"ח

יצא לאור מחדש ספר
והאר עינינו
מהדורה שישית

הספר על עניני שמירת הראייה הינו מעט הכמות ורב האיכות, כאשר הליקוטים נבחרו בקפידא באופן שכוון והשפעתן רבה על המעיין, ויעניקו לו כח וכלים לעמוד מול הנסיגות הקשים בתחום זה. בדרך מובחרת ומועילה ביותר, אשר רבים העידו בעצמם שאפילו עיון מועט בספר השפיע עליהם לטובה ונסך בהם כוחות להתגבר ולשמור על טהרת עיניהם כראוי.

במהדורה החדשה נוסף בראש הספר מאמר מיוחד מהגה"צ רי"א ויינטרויב שליט"א, שנכתב כהשלמה לפרק ה', שתפקידו לתת הדרכה מעשית להצלחה בשמירת הראייה. הספר זכה לתפוצה נפלאה של כרבעת עותקים בלע"ר. עובדה מהווה לימוד זכות על כלל ישראל. בימים אלו חולקו בישיבות כאל ספרים ע"י תורם יקר, לקראת ימי בין הזמנים.

להשיג אצל משפ' גולדשמיט
אבני נזר 8

הודעה ובקשה

לכבוד הכותבים שליט"א

למען יצא הגליון ערוך ומתוקן כראוי לכבודה של תורה, החל מהשבוע, סגירת הגליון לש"ק תהיה בס"ד ביום ד'. ד"ת [בדיסק או בדוא"ל] יתקבלו

עד יום שלישי בערב

[ד"ת בכת"י - עד יום ראשון].

ביקרא דאורייתא, המערכת

נושאי הפרשיות הקרובות

עקב - ברכת המזון [ח,ג]

ראה - שמחת הרגל [טז,יא וטז,יד]

שופטים - לא תסור [יז,יא]

כי תצא - ביזמו תתן שכרו [כד,יד-טו]

כי תבא - שכר ועונש [כה,א-סח]

ד"ת להג"ל [יתקבלו רק עד 700 מילים] אפשר להניח [בצירוף שם מלא וטל'] בתיבת עומקא דפרשה בפתח אוצה"ם בית יוסף רח' שדי חמד או לשלוח בדוא"ל הג"ל.

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

הערות והארות לחידו"ת שבגליון ניתן לשלוח לדוא"ל:
gal200@neto.bezeqint.net
או בתיבת "עומקא דפרשה".

המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא.
(בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).

לחברותא לזמן אלול הקדם פנייתך
עכשיו
כדי שנוכל להערך בעוד מועד

9141217

השתתפות בגליון זה נתרם ע"י

הגאון ר' מרדכי שמואלביץ שליט"א
לרגל הולדת בנו במזל"ט

השלום זכר יעריך אי"ה בביתו רח' הפץ חיים 9

השתתפות בגליון זה נתרם ע"י

הנדיב החפץ בעילום שמו
לרגל הבר מצוה לבנו במזל"ט